

Hellenisztikus költészet

Isteni hatalom és emberi esendőség Apollóniosz Rhodiosz eposzában

Gerencsér Marietta
Római vallás- és társadalomtörténet
2026. április

Felhasznált irodalom

- **Mary Lefkowitz: Greek gods, human lives. What we can learn from myths. New Haven & London. 2003.**
 - Kronológiai sorrendben halad végig a görög irodalom fontos alkotásain
 - Görög mitológia → az istenek a halandók életének minden aspektusát irányítják
 - **7. fejezet → *Gods in Hellenistic poetry***
- Albert Henrichs: Gods in Action – The Poetics of Divine Performance in the Hymns of Chalcidius. *In: Greek Literature in the Hellenistic Period.* Szerk. Gregory Nagy. New York, 2001. 359-381.
- Jacqueling Klooster: Apollonius of Rhodes. *Characterization in Ancient Greek Literature: Studies in Ancient Greek Narrative. Vol.4.* 2018. 80-99.
- Solymosi Benedek: A Médeia-szerelem tragikus vonásai az Argonautika harmadik könyvében. *Antik Tanulmányok LX.* 2016. 33-57
- Steven Jackson: Apollonius' Jason: Human Being in an Epic Scenario. *Greece & Rome* 39 (2). 1992. 155 – 162.

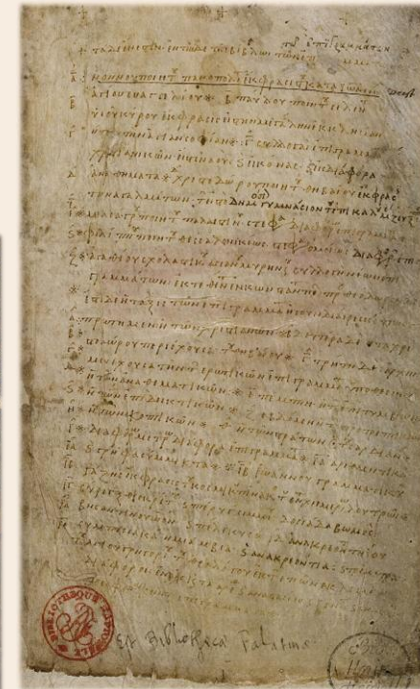
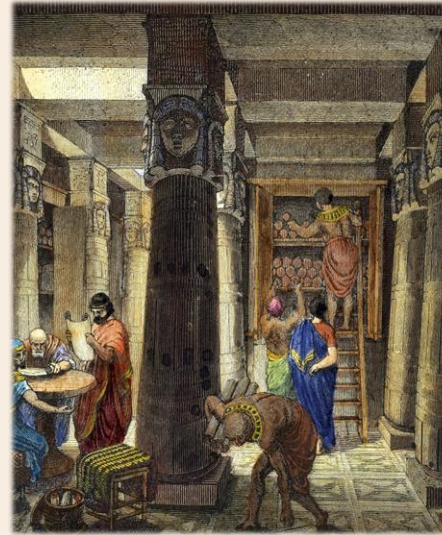
Ajánlott irodalom:

- Adorjáni Zsolt: Hatalom és költészet – Irodalom a hellenisztikus korban. Budapest, 2023.
- Ritoók Zsigmond: Hellenisztikus irodalom. *In: Világirodalom.* Szerk. Pál József. Budapest, 2005.
- Richard Hunter: The Argonautica of Apollonius. *Literary Studies.* Cambridge, 1993.
- Szerk. Falusi Róbert: Görög költők antológiája. Budapest, 1959.

Hellenisztikus irodalom jellemzői

- Kr.e. 3. század elejétől a szellemi élet súlypontja áthelyeződik → Athén helyett Alexandria
- Az irodalom elsődleges létformája az írásbeliség irányába tolódik el.
- A költészet retorikussá és pontossá (*akribész*) válik.
- „nagy zajt csapó” nagyeposzok vs. kidolgozott, kecsesebb rövidműfajok: epigramma, kiséposz (*epüllion*), életkép (*eidüllion*), himnusz
- heroikus múlt alakjai hétköznapi keretek között
- hellenisztikus költő alakja összefonódott a tudóséval
- „magas művészet” elválása a tömegkultúrától

Az ókori alexandriai könyvtár
illusztrációja

Az Anthologia Palatina kezdete, a
Görög Antológia fő része

	<i>Klasszikus költészet</i>	<i>Hellenisztikus költészet</i>
Kulturális központ	Polisz (Athén)	Birodalmi központ (Alexandria)
Közvetítés módja	Szóbeliség, rituális előadás	Írásbeliség, könyvkultúra
Alkotói attitűd	Ihletett dalnok	Poeta doctus
Műfai preferencia	Monumentális eposz, dráma	Rövidformák, epüllion, himnusz
Stílusideál	Hagyományos, formuláris	Akribész, választékos
Témaválasztás	Heroikus múlt eszményesítése	Hétköznapiság, lélektani realizmus

Apollóniosz Rhodiosz: Argonautika

- Szerző: Kr.e. 3. század, Khallimakhosz tanítványa (?)
- 4 könyv, aranygyapjú megszerzésének mítosza
- Peliasz király parancsára Iaszón útnak indul a kor legnagyobb hőseivel (pl. Héraklész, Orpheusz)
- Iolkosz (indulás) → Argó hajó → Kolchisz (próbatételek)
- Új hőstípus: **Iaszón** - esendő, bizonytalan (*amékhania*)
- Komplex lélekábrázolás – **Médeia** szerepe
 - *himerosz* vs. *aidosz* feloldhatatlan konfliktusa
- Földrajzi és tudományos pontosság
- Görög mitológia és a realiztikus emberábrázolás ötvözete

Hősök ábrázolása, emberi esendőség

„Aiszonédész ezalatt meg **félve szorongott**, s mindenen eltöprengett, úgy tűnt **mint aki csügged**.” (Ap.Rh. 1, 460-461; ford. Tordai Éva)

„Vétkeztem, s balsorsom elől nem futhatok el már. Az lett volna helyes, ha mikor küldött, Peliásznak megmondom kereken, hogy nem vágok neki, akkor sem ha könyörtelenül cafatokra szakítva halok meg. Most meg **borzasztóan rettegek, és iszonyú gond kínoz, s gyűlölöm azt, ha hajónkkal szárazföldre tesszük lábunk**. Ellenség lapul itt is, amott is.” (Ap.Rh. 2, 623-630; ford. Tordai Éva)

„Én szerencsétlen, ugyan **miért vagyok én szomorú? Mit számít, ha elbukik, akár a legkiválóbb a hősök sorában, akár alávalóbb: vesszen csak oda! De jaj, bárcsak épségben túlélné!** Óh, isteni úrnő, Perséis, hát legyen, térjen haza végzetét kerülve! De ha az a sorsa, hogy a bikák között lelje halálát, akkor tapasztalja meg azt mielőbb, de **emiatt én nem méltatlankodom ártalmas elvakultsággal**” (Ap.Rh. 3, 464-470; ford. Tordai Éva)

„Én nyomorult, hát egyre **csak egyre mélyebbre süllyedek e gondokban? Az elmém teljesen tehetetlen**, nem lehet védekezni semmivel e sorscsapással szemben. Úgy **éget itt belül!** (Ap. Rh. 3, 771-773; ford. Tordai Éva)”

„Jaj, nekem az **örültségem** miatt! Bizony sokkal jobb lenne, ha még ezen az éjszakán a hálóteremben kilépnék az életből, hogy a **váratlan halállommal elkerüljem a gyalázatot**, mielőtt ezek **a csúfos és dicstelen dolgok** bekövetkeznének” (Ap. Rh. 3, 798-801; ford. Tordai Éva)

Istenek az Argonautikában I.

- Eltér a homéroszi hagyományoktól
- Hatalmuk megkérdőjelezhetetlen, de távolságtartás a halandókkal szemben
- Események egyik fő mozgatórugója: Héra
 - Kettős motiváció
 - Beavatkozásai többnyire közvetettek, ritkán jelenik meg személyesen
- Apollón a jóslatok és útmutatás istene
 - 1. ének invokációja hozzá szól
 - Fenséges távolság jellemzi

„Én őt még ha bárkáján Hádészba is volna, hogy ott Ixión bronzbéklyóit eloldja, **mindenképp megvédem**, amennyire futja erőmből, csak **Peliész ne nevéssen megmenekülve a szörnyű végzettől, mert nem tisztelt meg áldozatával**. Ámde különben is én rég megkedveltem lészónt...” (Ap.Rh. 3, 61-66.)

„és ahogyan lépdelt, két oldalon arcát verdesték az aranyszín göndörödő hajfürtök, s baljában tartotta az ezüstíját...**lépte nyomában megremegett a sziget**, s habok csaptak fel a parton. Láttán néma csodálat fogta el őket, az isten **szép szeme pillantását nem merték viszonzni, álltak, a földre szegezve tekintetüket ...** S Orpheusz szólt hozzájuk először eképpen - **Hajnali Ápollón szigetének hívjuk ezentúl ezt a helyet ... Most áldozzunk neki, azzal, amink van.**” (Ap.Rh. 2, 675-86)

Istenek az Argonautikában II.

- Isteni jelek és segítő szándékú kisebb istenségek – pl. Phineusz, Tritón
- Isteni találkozások gyakran félelemmel töltik el a halandókat
- Zeus háttérben, ritkán avatkozik be közvetlenül, de a rend fenntartója → tisztító szertartások
- Istenek ábrázolása fantasztikus elemekkel + sajátos isteni realizmus

„Akkor meg **Glaukosz bukkant fel előttük a tenger mélyéből**, aki Néreusz jóslatait magyarázza. És borzas feje felbukkant és mellig kimagaslott” (Ap.Rh. 1, 1310-13)

„**Zeusz isten mindent lát és mindenkire gondol** – arra ki, tisztességesen él és féli az istent” (Ap.Rh. 2, 1179-80)

„És miután ott elnyúlt Apszürtosz kiterülve, **Zeusz dühödött meg**, az isteni úr, amiért ezt tették. Elrendelték, hogy Aiaién mossák le kiontott vérért, Kirkénél, s **lesz részük ezernyi csapásban, térjen úgy haza**” (Ap.Rh. 4, 557-61)

„**S emberi hangon hirtelen őket szólította meg ekkor az öblös bárkán**, míg a vizen siklott a hajó, **a gerenda**” (Ap. Rh. 4, 581-82)

„**egy nagy ló szökkent ki a szárazföldre a vízből**, izmos a teste, nyurga nyakán sörénye aranyló” (Ap.Rh. 4, 1365-66)

„S egymaga ült most bent faragott székén, a bejárat volt vele szemben és két hősín vállán **szétterülő hajafürtjét fésülgette aranyfésűvel**, fonatokba készült fonni” (Ap.Rh. 3, 40-48)

	Homéroszi eposzok - <i>Iliász, Odüsszeia</i>	Hellenisztikus eposz - <i>Argonautika</i>
Istenek jelenléte	Közvetlen kapcsolat, gyakori álcázott vagy nyílt párbeszéd a hősökkel	Távoliak, hősök gyakran nincsenek tudatában a beavatkozásuknak vagy félnek rájuk nézni
Hőskép	Kimagasló fizikai erő vagy rendkívüli leleményesség	Esendő és bizonytalan, félelemmel teli
Zeusz szerepe	Aktív irányító, gyakran korlátozza a többi isten haragját az igazság nevében	Háttérbe szorul, kevésbé avatkozik be közvetlenül a többi isten bosszújába
Női karakterek	Fontosak, de ritkán válnak a cselekmény elsődleges, mágikus motorjává	Médeia központi alak, az ő varázsereje és érzelmi vívódása nélkül a küldetés elbukna
Ábrázolásmód	Természetközeli csodák és világos, hősieis narratíva	Fantasztikus elemek (<i>pl. beszélő hajó</i>) és klinikai pontosságú lélektani realizmus
Motivációk	Az istenek saját becsületüket védik és pártfogoltjaikat segítik.	Hasonlóan az Iliáshoz: az istenek személyes érdekeik és barátságaik alapján döntenek.
Eszköztár	Invokáció a Múzsákhoz, kiterjedt hasonlatok, állandó jelzők	Követi, a homéroszi formákat de modernebb tartalommal
Morál	A bűn (<i>pl. vendégjog megsértése</i>) isteni büntetést és rituális tisztulást von maga után.	A bűn (<i>pl. gyilkosság</i>) utáni tisztulás és az isteni harag elkerülése továbbra is központi elem.

Köszönöm a figyelmet!

ARGONAUTAI

